

Dimensió, naturalesa i reptes per a l'educació inclusiva

Sumari

1.	INTRODUCCIÓ.....	3
	Projecte social i mandat escolar.....	3
2.	PER QUÈ, L'EDUCACIÓ INCLUSIVA?.....	4
3.	PER A QUI, L'EDUCACIÓ INCLUSIVA?	5
	La tensió entre <i>tots</i> i <i>alguns</i>	6
4.	EL DRET A L'EDUCACIÓ INCLUSIVA. PRINCIPALS REPTES.....	7
	El repte principal	7
	Altres reptes imprescindibles	9
5.	EL PAPER DELS AJUNTAMENTS.....	11
	Cultura col·laborativa i procés de reflexió	11
	Tasques a realitzar pels ajuntaments	12
6.	DILEMES I RISCOS EN L'EDUCACIÓ INCLUSIVA	14

1. INTRODUCCIÓ

Com a agents educatius de primer ordre, per si mateixos o en col·laboració amb altres agents, els municipis no poden quedar al marge de l'educació inclusiva. És una evidència que:

- Les **influències educatives** sobre el desenvolupament de la persona no només tenen lloc en contextos formals (a l'escola), sinó també en altres de caràcter no formal o informal.
- Les **influències no formals** tenen cada vegada més importància, en gran mesura per l'efecte que les noves tecnologies digitals de la informació i la comunicació tenen a l'hora d'allargar i eixamplar, al llarg de la vida d'una persona, les oportunitats d'aprendre. Això és el que s'anomena una nova ecologia de l'aprenentatge.

Projecte social i mandat escolar

**L'educació inclusiva és un tema de caràcter polític
que gira al voltant del projecte de la societat en la qual volem viure.**

Segons si el **projecte social** que decideix una societat és més o menys clar i contundent, també ho serà el mandat que rebran l'escola i els altres agents educatius per tal que la seva acció sigui coherent amb l'horitzó social assenyalat.

Definir aquest projecte social passa per plantejar-se preguntes tan rellevants com: podem viure junts? com volem aconseguir-ho? I és evident que el mandat rebut per l'escola fins fa ben poc no era propi de qui vol una societat inclusiva, sinó més aviat de qui vol i es beneficia d'una societat estratificada, segregada i desigual.

2. PER QUÈ, L'EDUCACIÓ INCLUSIVA?

L'educació escolar actual és hereva d'una manera de pensar i de valorar la diversitat dels alumnes en termes de categories excloents: nens i nenes, alumnes bons i dolents, capacitats i discapacitats, païos i gitanos, autòctons i migrants, normals i rars...

El model actual està basat en una educació excloent en forma de segregació, marginació i fracàs escolar.

És per això que l'actual sistema no és capaç d'actuar amb equitat en relació amb **les tres dimensions que planteja l'educació inclusiva** respecte de TOT l'alumnat:

1. **Presència: poder accedir i ser present en els espais comuns on s'eduquen tots els alumnes.** És a dir, acollir tot l'alumnat independentment de les seves necessitats educatives.
2. **Participació: poder participar, conviure i tenir un benestar d'acord amb la dignitat de tot ésser humà.** Tots els alumnes s'han de sentir partícips actius i estimats pels seus companys i professors.
3. **Aprenentatge: poder aprendre i progressar en l'adquisició de les competències bàsiques necessàries per a assolir una vida adulta de qualitat.** Per això calen estratègies, formes d'organització i maneres d'ensenyar i avaluar variades, diversificades i personalitzades que permetin l'aprenentatge, al més alt nivell, de tot l'alumnat.

3. PER A QUI, L'EDUCACIÓ INCLUSIVA?

Quan parlem d'educació inclusiva, parlem de TOT l'alumnat, sense exclusions, ni restriccions, ni eufemismes.

L'educació inclusiva, doncs, va dirigida als alumnes que tenen molta necessitat de suport per aconseguir el seu desenvolupament personal i social, i també als alumnes amb discapacitats intel·lectuals o de desenvolupament, ja que són persones amb la mateixa dignitat i drets que tota la resta.

Com va ratificar la Convenció sobre els drets de les persones amb discapacitat de les Nacions Unides (2006), que l'Estat espanyol va referendar l'any 2008, un dels drets d'aquestes persones és l'**educació inclusiva** (art. 24).

És necessari tenir molt present que parlem de TOT l'alumnat per:

- prevenir el risc de seguir amb les polítiques educatives actuals, les quals, en matèria d'equitat, incideixen, a través d'actuacions i recursos compensatoris, només en l'alumnat vulnerable i en els centres escolars on aquest s'escolaritza majoritàriament.
- assolir el repte que s'ha imposat la nostra societat i que ha traslladat a l'escola (de moment, encara de manera formal), el qual consisteix a no deixar ningú enrere en el seu dret d'estar, de participar i d'aprendre amb els seus iguals, sigui quina sigui la raó —puntual o permanent, personal o social, individual o grupal— que calgui superar.

3. PER A QUI, L'EDUCACIÓ INCLUSIVA?

La tensió entre *tots* i *alguns*

En els darrers anys, aquells que han viscut amb més cruïra els efectes de la segregació, la marginació i el mal aprenentatge han estat els primers a reclamar per a si mateixos polítiques i pràctiques inclusives. És el cas, sens dubte, de les persones en situació de (dis)capacitat, que han fet de la bandera de la inclusió (educativa, social, laboral) el seu emblema i leïtmotiv.

Això, però, no ha de fer-nos caure en l'error d'identificar el moviment en favor de l'educació inclusiva com a un moviment exclusiu dels col·lectius o grups d'alumnes que la legislació vigent reconeix com a **alumnes amb necessitats educatives especials**.

Igualment seria injust, inadequat i improductiu deixar aquest col·lectiu en un segon pla amb el pretext que l'educació inclusiva fa referència a tots els alumnes, o amb l'excusa que hi ha altres grups igualment vulnerables i més nombrosos encara, com és el cas dels **alumnes que viuen en entorns socials de pobresa**, el fracàs escolar dels quals porta associades multitud de repercussions socials negatives, com la delinqüència, l'abús de les drogues, la marginalitat, etcètera.

La tensió entre “tots” i “alguns” és un aspecte essencial i un dels dilemes del procés per a assolir una educació inclusiva.

4. EL DRET A L'EDUCACIÓ INCLUSIVA. PRINCIPALS REPTES

El repte principal

En pretendre abordar el **dret a l'educació inclusiva** és evident que ens trobem davant d'un procés de transformació educativa (i social) molt difícil, que durarà temps i que suposarà un gran esforç.

El repte principal que presenta posar en pràctica l'educació inclusiva és ser capaços d'impulsar, i de mantenir, processos sistèmics de reforma, millora i innovació educatives.

Si no se supera aquest repte, és a dir si seguim amb les condicions del sistema educatiu que ha funcionat fins als nostres dies, es nega de facto el desenvolupament del **dret a una educació inclusiva**. Sense aquesta reforma sistèmica, l'educació inclusiva no podrà passar mai de l'Olimp dels desitjos a la realitat de les aules.

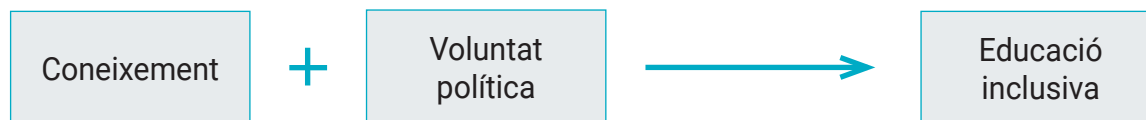
Aquesta empresa col·lectiva que suposa la posada en pràctica de l'educació inclusiva ha de partir de dues tasques irrenunciables:

- En primer lloc, **reconèixer les diverses barreres** que hi ha en els sistemes, les cultures, les polítiques i les pràctiques educatives actuals, que poden arribar a limitar la presència, la participació i l'aprenentatge de l'alumnat.
- En segon lloc, **transformar aquestes barreres en facilitadores** d'una acció educativa capaç d'ajustar-se a la diversitat de l'alumnat i de respondre amb equitat a les seves necessitats i aspiracions.

4. EL DRET A L'EDUCACIÓ INCLUSIVA. PRINCIPALS REPTES

Aquesta transformació requereix el coneixement no només sobre què cal fer, sinó també sobre com implementar els canvis necessaris, és a dir, sobre com **iniciar i fer sostenibles aquests canvis a llarg termini**.

Avui en dia tenim a l'abast el **coneixement**, l'**experiència** i la **capacitat**, però el que no està tant clar és que hi hagi la voluntat política suficient per a mobilitzar aquest saber disponible i per a fer front a les diverses turbulències i resistències que aquest procés originarà, de ben segur, en els sistemes educatius establerts.

4. EL DRET A L'EDUCACIÓ INCLUSIVA. PRINCIPALS REPTES

Altres reptes imprescindibles

Tota l'experiència i els coneixements acumulats sobre aquest procés de transformació educativa coincideixen en una sèrie de reptes imprescindibles per a poder sostenir-lo:

- Assentar una visió compartida, molt arrelada en un conjunt de **valors i principis educatius inclusius**:
  - La **dignitat** de tot ésser humà, que ha d'estar sempre per damunt de les diferències que configuren la nostra societat.
  - La **justícia**, que ha de vetllar contra la discriminació i el tracte desigual.
  - L'**acció benefactora**, que ha de procurar el bé d'aquells sobre els quals ens sentim responsables i la protecció, en concret, dels més vulnerables.
  - La **responsabilitat**, per a fer front als canvis o millores que redueixin les injustícies i promoguin els valors desitjats.
- Estendre per tota la comunitat educativa una **forta capacitat de reflexió sobre el conjunt de pràctiques** en què han d'arrelar els valors compartits.
- Desenvolupar un **lideratge escolar** sòlid en què conflueixin tres dimensions bàsiques (un **lideratge pedagògic**, un **lideratge distribuït** i un **lideratge per a la justícia social**) i que permeti crear i sostenir les condicions que configuren les cultures inclusives.
- Construir **cultures, polítiques i pràctiques col·laboratives** fortes a diversos nivells: dins dels centres escolars, entre els centres escolars, entre el professorat i l'alumnat, i entre ells i les famílies i l'entorn local.

4. EL DRET A L'EDUCACIÓ INCLUSIVA. PRINCIPALS REPTES

- Formar el professorat, des del principi, en la **concepció transformadora de l'ensenyament i de l'aprenentatge**, amb la ferma convicció que la capacitat d'aprendre de tots els seus alumnes pot canviar i ser canviada (en contra de la visió determinista que creu en una capacitat innata de cada alumne que es reflecteix en el seu coeficient intel·lectual).
- Afermar les competències emocionals pròpies d'un **professorat empàtic** que vol i sap **escoltar la veu de l'alumnat** i que confia en la seva capacitat per a implicar-se en el procés d'aprenentatge.
- Aprendre a implementar un **desenvolupament institucional ben pensat i planificat** que sigui sostenible en el temps i tingui capacitat per a aguantar les turbulències d'un procés constantment amenaçat i subjecte a circumstàncies com les crisis socioeconòmiques, la manca de suport, la desmoralització, etcètera.

Tots aquests reptes i condicions són **capacitats que es poden aprendre** i que es troben a l'abast de la majoria a través de processos de formació, assessorament i suport institucional.

Però implementar aquest tipus de **polítiques de millora** és costós i difícil, especialment quan les víctimes de la seva absència —és a dir, els anomenats **mals alumnes**— es converteixen en culpables del seu mal comportament, marginació o fracàs escolar.

5. EL PAPER DELS AJUNTAMENTS

Cultura col·laborativa i procés de reflexió

La complexitat per a avançar cap a una educació inclusiva requereix de l'ingredient emocional per a no desanimar-se davant de les dificultats. I per això cal construir col·lectivament un fort sentiment d'**esperança, entesa com la capacitat de no sentir pànic davant d'aquestes dificultats.**

El sentiment d'esperança es construeix sobre la base d'una **cultura col·laborativa forta** dins dels centres escolars, entre ells i entre aquests i la comunitat local, de manera que uns i altres no se sentin sols davant del perill.

Tal com fan els centres escolars compromesos amb la inclusió, els ajuntaments també han d'iniciar un procés de reflexió continuada al voltant de la relació entre els seus valors declarats i les seves polítiques i pràctiques.

La manera de començar aquest procés de reflexió i supervisió és preguntar-se si els plans d'acció i les activitats municipals són realment per a tothom. Es pot començar, per exemple, preguntant-se si els equipaments municipals estan pensats perquè puguin utilitzar-los tots els ciutadans, des dels més petits als més grans, passant per aquells que tenen més necessitat de suport.

L'objectiu final d'aquest procés ha de ser fer accessible a tothom allò que fins avui només ho ha estat per a uns quants i que, de ben segur, ha generat múltiples situacions de discriminació i desavantatge.

5. EL PAPER DELS AJUNTAMENTS

Tasques a realitzar pels ajuntaments

El principi del disseny universal

Cal adoptar el **principi del disseny universal** com a principi inclusiu de gran importància. Aquest principi, nascut en l'àmbit de la construcció i la mobilitat, s'ha d'estendre a molts altres àmbits per a ser coherents amb el projecte d'una societat més inclusiva.

Escoltar la veu dels infants i les famílies

La participació de tots els infants en la vida escolar passa, entre altres factors, per ser escoltats i tinguts en consideració. En aquest sentit, els ajuntaments poden fer moltes coses perquè **la veu dels infants i de les famílies sigui escoltada i amplificada**, com un dels drets que fa més inclusiu tot el que passa dins i fora de les escoles.

Espais físics

Els espais socials i físics dels pobles i ciutats tenen un gran potencial d'influència educativa a través, per exemple, del joc, de l'esport o de les rutes per anar a l'escola. Cal **redissenyar les ciutats per desterrar models urbans poc inclusius**.

Aprenentatge a través del treball

Pobles i ciutats també tenen una gran capacitat d'influència i suport educatiu per a l'aprenentatge a través del treball, les empreses i els serveis que hi tenen lloc. **Millorar l'aprenentatge passa per connectar-lo més i millor amb el món real**, amb els problemes, les necessitats i les demandes socials de la ciutadania i del veïnat. En són exemple iniciatives com les anomenades Aprenentatge Servei, on

5. EL PAPER DELS AJUNTAMENTS

els estudiants presten un servei social a la comunitat a la vegada que mobilitzen aprenentatges escolars adquirits en relació amb aquesta necessitat o demanda. Els ajuntaments han de facilitar diverses maneres d'ensenyar a grups diferents d'infants a partir de la col·laboració amb els centres escolars.

Formació i assessorament

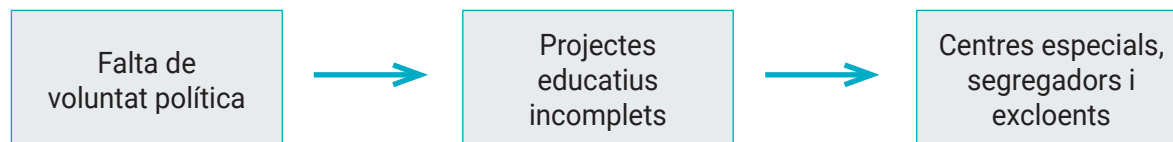
Els ajuntaments han de col·laborar en la **formació i assessorament dels equips docents** de cara a revisar i reformar les seves pràctiques en matèria d'equitat i inclusió, sense deixar d'exigir a les autoritats educatives corresponents que assumeixin la seva responsabilitat en aquest àmbit.

Reconeixement social

Les corporacions municipals poden donar **suport en forma de reconeixement social i públic als centres implicats de manera seriosa en el desenvolupament d'una educació inclusiva**. Aquest suport s'hauria de concretar en accions coherents a favor del desplegament dels valors propis d'una educació més inclusiva.

6. DILEMES I RISCOS EN L'EDUCACIÓ INCLUSIVA

En l'actualitat, les polítiques públiques dirgides a promoure, finançar, acompanyar i sostenir els processos de millora i innovació educativa que requereix l'educació inclusiva són més aviat inexistentes. Això fa que els projectes educatius inclusius resultin incomplets, dèbils i, a la llarga, fallits, compromesos amb la inclusió d'alguns, però no amb la de tot l'alumnat. **I com que la capacitat inclusiva dels centres no millora, augmenten les mesures, dispositius i centres especials segregadors i excloents.**

I encara més: si algun d'aquests centres especials funciona bé i ofereix una resposta educativa digna i acceptable, això contribueix a fer que els centres ordinaris se sentin menys pressionats a canviar el seu model, amb l'excusa que és en aquells centres on aquest alumnat es troba millor i aprèn més.

En aquest marc, moltes de **les famílies dels alumnes més vulnerables**, especialment les dels infants amb necessitats educatives especials, **s'enfronten a un dilema moral**. Després d'haver-se proclamat el reconeixement del dret a una educació inclusiva de qualitat per als seus fills, ara es pregunten si és millor mantenir-los en centres ordinaris, on no s'aprecia que se'ls estigui oferint una resposta educativa de qualitat, o bé portar-los a un centre d'educació especial on potser estiguin més tranquils i millor atesos. En definitiva: lluitar pels seus drets o resignar-se a la situació.

Tothom ha de ser conscient de la contradicció i del risc de desfeta que suposa haver establert legalment un dret de gran transcendència per a la societat si després no s'acompleix.

Autor

Gerardo Echeita Sarrionandia

Universidad Autónoma de Madrid

Consortio para la educación inclusiva

Data

31/07/2019

Coordinació

Oficina de Planificació Educativa

Gerència de Serveis d'Educació

Àrea de Cultura, Educació i Esports